

Miljömålsrådets årsrapport 2023

Miljömålsrådets kansli

Tel: 010-698 10 00

E-post: miljomalsradet@naturvardsverket.se

Postadress: C/O Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Internet: www.sverigesmiljomal.se/miljomalsradet

Ärendenr: NV-02027-15

© Naturvårdsverket 2023

Omslagsillustrationer: Typoform/Ann Sjögren

Miljömålsikoner: Tobias Flygar

Ordförande har ordet

Miljömålsrådet presenterar idag för åttonde året vår årsrapport över gemensamma åtaganden om insatser för att öka takten i arbetet med att nå miljömålen. Rådet har under året avslutat arbetet i de sju programområden som startades 2019, och har startat fem nya programområden, varav två är en fortsättning och vidareutveckling av tidigare programområden, och tre är helt nya.

Situationen för miljön är fortsatt allvarlig och vi ser att mer behöver göras för att nå Sveriges miljömål. Detta kräver att rådet håller fast vid ambitiösa och innovativa prioriteringar och insatser. I arbetet med de fem programområdena har rådets ledamöter utgått ifrån en analys av de stora miljöproblemen och analyser från myndigheter inom rådet och från forskningsvärlden. Genom att rådet arbetar inom områden där vi ser att samverkan är nödvändig och möjlig har vi stärkt våra möjligheter att leverera resultat där det ger störst effekt.

Jag ser ett stort engagemang från Miljömålsrådets ledamöter och detta återspeglas i alla leveranser som har skett från programarbetet. Att notera är att regeringen har gett en utredare i uppdrag att genomföra en förstudie om nationell fysisk planering samt föreslå en struktur för hur nationell fysisk planering kan utformas, vilket är i linje med det förslag som rådet förra året lämnade till regeringen från programområdet Ramverk för nationell planering.

Sedan 2020 har rådet anlitat en följeforskare för att analysera arbetssättet i programområden. Två delrapporter har hittills lämnats och de visar bl.a. att programområdena drar fördel av att myndigheterna representeras på myndighetschefsnivå i rådet, vilket ger prioritet åt arbetet och gör att ledningarna är insatta i verksamheten. Följeforskningen kommer att fortsätta under 2023.

Arbetet i Miljömålsrådet leder till att nya samarbeten etableras mellan myndigheter inom olika sektorer som inte har en tradition av att samarbeta med varandra. Myndigheterna genomför åtgärder som annars inte skulle ha genomförts lika väl eller i vissa fall inte alls. Den gemensamma uppfattningen hos Miljömålsrådets ledamöter är att arbetet har varit värdefullt och bidragit till myndigheternas egna arbete såväl som till att positivt driva på utvecklingen för miljömålen.

Uppsala 1 mars 2023

Göran Enander
Miljömålsrådets ordförande

Innehåll

ORDFÖRANDE HAR ORDET	3
INNEHÅLL	4
MILJÖMÅLSRÅDET – VÅRT ÅTTONDE ÅR	5
Vi ökar takten i arbetet för att nå miljömålen	5
Vi är Miljömålsrådet	6
Tillståndet för miljömålen	7
Vi fokuserar på myndigheternas miljöarbete	7
Vi arbetar i fem programområden	8
Samordning med Rådet för Hållbara städer	8
1. RAMVERK FÖR NATIONELL PLANERING	9
2. SAMVERKAN FÖR ETT HÅLLBART LIVSMEDELSSYSTEM	13
3. HÄLSA SOM DRIVKRAFT FÖR MILJÖMÅLEN OCH HÅLLBAR UTVECKLING	16
4. CIRKULARITET I KLIMATOMSTÄLLNINGENS MATERIALFLÖDEN	19
5. KOLINLAGRING OCH BIOLOGISK MÅNGFALD I LANDBASERADE EKOSYSTEM	21
6. STATEN GÅR FÖRE	24
7. STYRMEDEL FÖR HÅLLBAR KONSUMTION	28
8. HÅLLBAR ELEKTRIFIERING	31
9. KLIMATHÄNSYN I BYGG- OCH ANLÄGGNINGSBRANSCHEN	34
10. SYNTESARBETE OM ETT HÅLLBART LIVSMEDELSSYSTEM	37
11. INSATSER FÖR GRÖN INFRASTRUKTUR	41
MILJÖMÅLSRÅDETS PÅGÅENDE ÅTGÄRDER 2023	46
MILJÖMÅLSRÅDETS AVSLUTADE ÅTGÄRDER 2022	48

Miljömålsrådet – vårt åttonde år

Regeringen har inrättat Miljömålsrådet¹ för att stärka berörda myndigheters roll i genomförandet av miljöpolitiken. De 18 nationella myndigheter och länsstyrelserna, som representeras i Miljömålsrådet, har en central roll i genomförandet av åtgärder för en långsiktig hållbar utveckling. I många fall arbetar myndigheterna vägledande för medborgare, kommuner och näringsliv i miljöarbetet.

Det finns fler myndigheter som har viktiga ansvarsområden och betydelse för att nå miljömålen. Miljömålsrådet bjuder in berörda aktörer där samverkan i åtgärdsarbetet behöver breddas.

Vi ökar takten i arbetet för att nå miljömålen

Miljömålsrådet är en plattform för myndighetscheferna vid myndigheter som är strategiskt viktiga för att nå generationsmålet och miljökvalitetsmålen. Rådet ska stärka de ingående myndigheternas roll i genomförandet av miljöpolitiken och verka för att kostnadseffektivt öka takten i arbetet för att nå miljömålen. Det skapar också en möjlighet till ömsesidigt lärande i komplexa samhällsfrågor genom en fördjupad samverkan mellan myndigheterna.

Rådet sammanträder fyra gånger per år. I rådets arbete ingår inte uppföljning och utvärdering av miljömålen.

Ledamöterna har gemensamt formulerat att samverkan i Miljömålsrådet ska inspirera och stödja de ingående myndigheterna, samt utgå från myndigheternas verksamheter. Målsättningarna är att Miljömålsrådets arbete ska:

- bidra till att de nationella miljömålen nås,
- lyfta och om möjligt bidra till att lösa konflikter mellan olika samhällsmål,
- få fram uppföljningsbara, myndighetsövergripande miljöåtgärder,
- utifrån ett helhetsbehov leda till gemensamma åtgärder inom prioriterade områden, samt
- bidra till väl genomarbetade förslag till regeringen

¹ Regeringsbeslut I:16, M2015/213/Mm.

Under perioden 2023–2026 kommer Miljömålsrådet att arbeta i fem programområden där rådet har bedömt att en fördjupad samverkan är en framgångsfaktor för att öka takten i arbetet för att nå miljömålen. Syftet med att arbeta i programområden är att anlägga ett mer strategiskt perspektiv och kraftsamla i de prioriterade frågor där rådet bedömer att samverkan kan ge störst effekt.

Vi är Miljömålsrådet:

Göran Enander, Ordförande
Anders Sjelvgren, Boverket
Robert Andrén, Energimyndigheten
Karin Tegmark Wisell, Folkhälsomyndigheten
Jakob Granit, Havs- och vattenmyndigheten
Christina Nordin, Jordbruksverket
Per Ängquist, Kemikalieinspektionen
Cecilia Tisell, Konsumentverket
Annica Sohlström, Livsmedelsverket
Per Bill, länsstyrelserna
Björn Risinger, Naturvårdsverket
Joakim Malmström, Riksantikvarieämbetet
Lars-Ove Sjajn, Sametinget
Herman Sundqvist, Skogsstyrelsen
Nina Cromnier, Strålsäkerhetsmyndigheten
Anneli Wirtén, SGU
Elisabeth Bäckteman, Tillväxtverket
Roberto Maiorana, Trafikverket
Jonas Bjelfvenstam, Transportstyrelsen
Inger Ek, Upphandlingsmyndigheten

Ett nätverk med experter från respektive myndighet stödjer rådet med underlag och konsekvensbedömningar. Miljömålsrådets kansli finns hos Naturvårdsverket men är självständigt i förhållande till myndigheten.

Tillståndet för miljömålen

Vart fjärde år görs en fördjupad utvärdering av Sveriges miljömål. Den görs av Naturvårdsverket i samverkan med övriga myndigheter med ansvar i miljömålssystemet. Den senaste utvärderingen lämnades till regeringen i januari 2023 och bedömer förutsättningarna att nå miljömålen till 2030. Utvärderingen visar att några områden utvecklas positivt, även om vi fortfarande har långt kvar innan vi når de flesta av miljö kvalitetsmålen.

- Miljö kvalitetsmålet Skyddande ozonskikt har bedömts vara uppnått sedan ett antal år och miljö kvalitetsmålet Säker strålmiljö bedöms sedan flera år vara nära att nås.
- Miljö kvalitetsmålen Frisk luft och Giftfri miljö bedöms nu för första gången vara nära att nås. Det innebär att de bedöms vara delvis uppnådda eller att förutsättningarna i form av styrmedel och åtgärder delvis kommer att finnas på plats till år 2030. Även miljö kvalitetsmålet Bara naturlig försurning utvecklas positivt även om målet inte bedöms kunna nås till 2030.
- För de vattenrelaterade miljö kvalitetsmålen Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet och Hav i balans samt levande kust och skärgård är läget oförändrat. Inget av målen bedöms nås till 2030 och det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön.
- Miljö kvalitetsmålen Myllrande våtmarker och Ett rikt odlingslandskap bedöms inte heller nås till 2030 men utvecklingen i miljön har på senare år gått från negativ till neutral.
- För miljö kvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan går utvecklingen åt fel håll och målet kommer bara kunna nås med en dramatisk vändning neråt i utsläppen.
- Miljö kvalitetsmålen Levande skogar, Storslagen fjällmiljö och Ett rikt växt- och djurliv bedöms inte nås till 2030 och utvecklingen i miljön är negativ. Utarmningen av den biologiska mångfalden påverkar inte bara målet om Ett rikt växt- och djurliv utan bidrar också till att flera av de andra miljö kvalitetsmålen är svåra att nå eftersom flera miljö kvalitetsmål har preciseringar om arter och deras livsmiljöer.
- Eftersom vi bara når eller är nära att nå fyra av sexton miljö kvalitetsmål när vi inte heller det övergripande generationsmålet – att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta.

Vi fokuserar på myndigheternas miljöarbete

Miljö målrådet presenterar denna redovisning över gemensamma programområden och åtgärder som myndigheterna åtar sig att genomföra i samverkan, för att öka takten i arbetet med att nå miljömålen. Åtgärderna tas fram av myndigheterna själva utifrån problem som dessa identifierat i miljö målarbetet.

Årsrapporten publiceras via sverigesmiljomal.se den 1 mars varje år. Vi lägger kraften på åtgärder som myndigheterna själva förfogar över. Men där så är angeläget och lämpligt har rådet möjlighet att till regeringen lämna förslag, som vi menar är strategiskt viktiga för miljö arbetet men som inte ligger inom de deltagande myndigheternas mandat. I år lämnar vi inga sådana förslag, men vi har för avsikt att göra det framöver.

Vi arbetar i fem programområden

Sedan 2019 arbetar Miljömålsrådet med åtgärder fokuserade inom gemensamt utvalda programområden. Under perioden 2019–2022 har vi arbetat i sju programområden varav fem nu avslutas och två fortsätter tillsammans med tre nya programområden som vi gemensamt tagit fram under hösten 2022.

I de följande avsnitten beskriver vi både avslutade och nystartade programområden. För varje programområde finns en drivansvarig myndighet, som ansvarar för att hålla ihop arbetet och leveranserna. Inom vissa områden kan andra myndigheter ha drivansvaret för olika projekt inom programmet. De är då ansvariga för framdrift och leveranser inom det enskilda projektet.

Det sista avsnittet i denna rapport beskriver de samverkansåtgärder som bedrivs fristående från programområdena. Totalt fortsätter arbetet med tre fristående samverkansåtgärder och under perioden 1 mars 2021 – 1 mars 2022 har totalt en fristående samverkansåtgärd avslutats.

Det pågår ett stort antal omfattande processer som berör stora delar av samhället där förståelse och acceptans för omställning mot ett hållbart samhälle är av stor betydelse. Rådet avser att under 2023 och framåt avsätta utrymme vid rådsmötena för information och inspel till denna typ av transformativa processer och på sätt fylla en funktion som referensgrupp, i syfte att accelerera miljömålsarbetet.

Samordning med Rådet för hållbara städer

Miljömålsrådets uppdrag och Rådet för hållbara städers uppdrag går delvis in i varandra. Där de gör det är ambitionen att samordna och dra nytta av varandra. Miljömålsrådets kansli och Rådet för hållbara städers kansli har regelbundna avstämningar i syfte att undvika dubbelarbete och hitta synergier genom att bland annat dra nytta av varandras nätverk och kompetenser.

1. Ramverk för nationell planering (fortsätter)

Drivansvarig myndighet: Boverket

Medverkande myndigheter: Energimyndigheten, Folkhälsomyndigheten (avslutade sitt deltagande under hösten 2022), Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket, Länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Trafikverket, Tillväxtverket, Sveriges geologiska undersökning, Riksantikvarieämbetet, Sametinget och Skogsstyrelsen.

Adjungerande: Försvarsmakten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Svenska kraftnät.

Bakgrund

Miljömålsrådet beslutade i mars 2020 att starta arbetet med Ramverk för nationell planering. Ett förslag till ramverk för nationell planering arbetades fram och presenterades i en slutrapport i mars 2022. Rapporten "Ramverk för nationell planering - Förslag till utvecklad nationell planering i Sverige (Boverkets rapport 2022:05) överlämnades då till Miljödepartementet och Finansdepartementet. Boverket har haft möjlighet att presentera arbetet för bostadsministern den 20 april 2022. Ramverket presenterades den 25 april 2022 för sju departement: Statssekreterare från finans-, infrastruktur-, civil- och miljödepartementen samt tjänstemän från närings-, kultur- och försvarsdepartementen.

Miljömålsrådet har beslutat att arbetet med ramverket ska fortgå under Miljömålsrådets programperiod 2022 till 2026.

Syfte

Programområdets syfte under programperioden är att konkretisera och utveckla ramverkets funktioner och former för samverkan och samordning. Men också förmågan att ta fram gemensamma planerings- och analysunderlag och beskriva rumsliga konsekvenser. Syftet är att visa på ramverkets nytta i praktisk handling och i konkreta aktuella planeringsfrågor och situationer men också att hålla det mer långsiktiga fokuset utifrån vad som krävs av nationell planering för att kunna bidra till omställning till ett mer hållbart samhälle. I detta ingår bland annat att titta på vad en nationell rumslig strategi och handlingsprogram kan behöva innehålla.

Ambitionen är att visa på hur staten bättre kan samordna sig och öka förutsägbarheten för olika aktörer. Det handlar om att skapa gemensamma utgångspunkter och göra prioriteringar på den nationella nivån som kan underlätta avvägningar i efterföljande planering.

Arbetet med att testa ramverkets funktioner i praktiken kan också utgöra värdefulla inspel till den utredare; Lena Erixon, som tillsatts för att ta fram en förstudie kring nationell fysisk planering. En viktig gränsdragning mellan ramverkets arbete och förstudien är att ramverkets arbete utgår från befintlig lagstiftning och hur en nationell planering kan utvecklas inom befintligt system och utifrån de statliga myndigheternas nuvarande direktiv och instruktioner. Förstudien har bland annat fokus på att föreslå lagförändringar och i detta också se över riksintressesystemet.

Mål

Under arbetet med programområdet ska följande mål uppnås:

- Testa det föreslagna ramverkets funktioner i konkreta planeringssituationer och aktuella frågeställningar där det finns en tydlig nationell rumslig koppling. I dessa fallstudier kan vi fortsätta att utforska den nationella nivåns roll, behoven av nationell samordning, vad en nationell planering kan behöva innehålla och hur olika aktörer kan samverka för att gemensamt bidra till omställning för ett hållbart samhälle.
- Dra lärdomar av hur ramverket för nationell planering skulle kunna arbeta och samverka med olika aktörer i processer där olika nationella mål och intressen hanteras.
- Utveckla formerna för att ta fram gemensamma rumsliga nationella planerings- och analysunderlag och arbeta upp förmågan till rumsliga konsekvensanalyser där synergier och målkonflikter lyfts.
- Utforska vad en framtida nationell rumslig strategi och handlingsprogram skulle kunna innehålla.

Koppling till miljömål och andra samhällsmål

Programområdet syftar ytterst till att trygga de värden och kvaliteter som sammantaget säkerställer en god livsmiljö. Detta inkluderar samtliga hållbarhetsmålen kärnvärden som på övergripande nivå kan delas in i långsiktig hållbar ekonomisk utveckling, ett inkluderande samhälle, kulturell, social och miljömässig hållbarhet och ekologisk resiliens. En viktig del av ramverkets funktion är att synliggöra både målsynergier och målkonflikter som kan uppstå i konkurrensen kring olika mark- och vattenanspråk och analysera konsekvenserna av olika alternativa mark- och vattenanvändningar.

Fysisk planering har i princip betydelse för att alla miljömål ska uppnås. Kopplat till Agenda 2030 kan följande mål särskilt lyftas som programområdet bidrar till: Mål: 3 (God hälsa och välbefinnande), 6 (Rent vatten och sanitet), 7 (Hållbar energi för alla), 9 (Hållbar industri, innovationer och infrastruktur), 11 (Hållbara städer och infrastruktur), 13 (Bekämpa klimatförändringen), 14 (Hav och marina resurser), 15 (Ekosystem och biologisk mångfald), 17 (Genomförande och partnerskap)

Delområden

Arbetet med att utveckla och konkretisera ramverkets former och funktioner utgår från tre inriktningsområden:

- Långsiktig viljeinriktning
- Samhällsomvandlingen i norra Sverige
- Möjlighetsplanering för hållbar energiomställning

Temafördjupningen kring riksintressen som presenterats under 2022 för Miljömålsrådet ingår numera i de tematiska fördjupningarna; Möjlighetsplanering för energiomställning och Samhällsomvandlingen i norra Sverige.

Genomförande

Boverket har tagit fram en webbsida i samband med att rapporten Ramverk för nationell planering - Förslag till utvecklad nationell planering i Sverige (Boverkets rapport 2022:05) lanserades våren 2022: [Utvecklad nationell planering i Sverige – Boverket](#)

Under hösten 2022 har en inventering och hållbarhetsanalys genomförts av större samhällsinvesteringar i Sverige. IVL Svenska miljöinstitutet har på uppdrag av Boverket processlett arbetet. Arbetet har lett till ny kunskap och nya insikter samt ökad förståelse för vad som krävs för att ställa om till ett mer hållbart samhälle och vad den nationella nivåns ansvar och roll då kan vara.

Under 2022 har även en kartläggning gjorts av rumsliga strategier på regional nivå. WSP har genomfört arbetet på uppdrag av Boverket. Syftet har varit att få en bild av hur den rumsliga planeringen på den regionala nivån ser ut. En viktig del av arbetet med en utvecklad nationell planering är att öka myndigheternas gemensamma förmåga till samordning, ta fram gemensamma planeringsunderlag och analysera rumsliga konsekvenser. Detta arbete behöver då vara förankrat i det regionala utvecklingsarbetet.

Parallellt med arbetet i den övergripande arbetsgruppen har även arbete skett i de tematiska fördjupningsgrupperna för Samhällsomvandlingen i norra Sverige och Möjlighetsplanering för hållbar energiomställning. En arbetsplan har tagits fram som konkretiserar och avgränsar fortsatt arbete samt tydliggör arbetsformerna.

I övrigt har kunskapsspridande insatser gjorts under året i syfte att få input till fortsatt konkretisering. Bland annat har ramverket lyfts under Boverksdagarna. Deltagande har också skett på samverkansforums nätverksträff kring arkitektur och kulturmiljö, på region Dalarnas konferens ”Dalarna ställer om - samhällsplaneringen bidrar”, det årliga Nordiska planmyndighetsmötet och på Region Norrbottens samplaneringsträff.

Resultat

- Svenska Miljöinstitutets slutrapport medföljer som bilaga.
- WSP:s slutrapport kartläggning regionala strukturbilder.
- Kunskapsspridning via konferenser, workshops etc.

- Kontinuerlig kunskapsuppbyggnad och lärande mellan myndigheterna via arbetet i arbetsgruppen och de tematiska grupperna.
- Utvecklade samverkansformer via arbetsgruppsarbetet och de tematiska fördjupningarna.

Vidare arbete

Under 2023 kommer fokus vara att arbeta med de definierade fördjupningsteman. Svenska Miljöinstitutets arbete kommer att tas vidare under året. Arbetsgruppen kommer påbörja arbetet med det på arbetsgruppsmötet i februari 2023 då rapporten är klar.

2. Samverkan för ett hållbart livsmedelssystem (fortsätter i modifierad form)

Drivansvarig myndighet: Livsmedelsverket

Medverkande myndigheter: Folkhälsomyndigheten, Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket, Kemikalieinspektionen, Konsumentverket, Länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Tillväxtverket samt Upphandlingsmyndigheten.

Bakgrund

Livsmedel påverkar alla tre dimensioner av en hållbar utveckling: miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet. En omställning av livsmedelssystemet är därför nödvändig för att vi ska nå FN:s globala hållbarhetsmål, de nationella miljömålen, folkhälsomålen och målen i livsmedelsstrategin^{2,3}. Arbetet för ett mer hållbart livsmedelssystem erbjuder möjligheter att lösa många av dagens samhällsproblem samtidigt.

Ett tidigare programområde, ”Syntesarbete för ett hållbart livsmedelssystem”, resulterade 2022 i myndighetsgemensamma målbilder för ett hållbart livsmedelssystem, en beskrivning av nuvarande mål och strategier på livsmedelsområdet samt en beskrivning av nuvarande uppföljning⁴, se sid 36.

De gemensamma målbilderna beskriver vad det samlade arbetet ska leda till, men åtgärder för att nå målbilderna behöver utformas i nära samverkan med berörda aktörer i systemet. Målbilderna och målavvägningarna tydliggör områden där myndigheterna behöver ta hjälp av varandra för att analysera, förstå och beakta konsekvenser av den egna verksamheten ur ett brett hållbarhetsperspektiv.

Syfte

Med utgångspunkt i de gemensamma målbilderna är syftet med programområdet:

- att myndigheterna underlättar för näringsliv och andra relevanta aktörer att agera för ett hållbart livsmedelssystem.
- att utveckla myndigheternas samverkan och arbetssätt för ett hållbart livsmedelssystem.

² Hållbara livsmedelssystem – Definition, pågående initiativ och förslag på åtgärder. Jordbruksverket Rapport 2021:3.

³ Kunskapsunderlag med förslag på mål och indikatorer som styr mot miljömässig-, socialt- och ekonomiskt hållbar livsmedelskonsumtion. Livsmedelsverket Rapport 2021 nr 17.

⁴ Syntesarbete för ett hållbart livsmedelssystem. Livsmedelsverkets samarbetsrapport 2022 nr 02.

Mål

Programområdet har följande mål:

- Deltagande myndigheter har fått en bättre, gemensam förståelse för vilka åtgärder som behövs för att målbilderna ska nås.
- Deltagande myndigheter har gjort/planerar för förändringar i sin verksamhet som stärker näringslivets och andra aktörers arbete för ett hållbart livsmedelssystem.
- Deltagande myndigheter har utvecklat sina interna arbetsätt (gemensamma och enskilda) för att stärka det tvärgående perspektivet.
- Näringsliv och andra relevanta aktörer upplever att det blivit enklare att agera för ett hållbart livsmedelssystem. (långsiktigt mål)

Koppling till miljömål och andra samhällsmål

Ett hållbart livsmedelssystem har bäring på alla miljömål, inklusive generationsmålet. Den mest direkta kopplingen finns till *Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö, Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Ett rikt odlingslandskap, Ett rikt växt- och djurliv* och *God bebyggd miljö*.

Ett hållbart livsmedelssystem har kopplingar direkt eller indirekt till alla mål inom Agenda 2030. Den tydligaste kopplingen finns till *Ingen hunger, God hälsa och välbefinnande, Rent vatten och sanitet för alla, Hållbara arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt, Hållbar industri, innovationer och infrastruktur, Minskad ojämlikhet, Hållbar konsumtion och produktion, Bekämpa klimatförändringarna, Hav och marina resurser, Ekosystem och biologisk mångfald* samt *Genomförande och globalt partnerskap*.

Den nationella livsmedelsstrategin har som övergripande mål bland annat en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet.

Ett hållbart livsmedelssystem har också koppling till det övergripande folkhälsomålet ”Att skapa samhällseliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation”, de ingående målområdena samt till delmålet ”Ett samhälle som främjar ökad fysisk aktivitet och bra matvanor för alla”.

Delområden

Arbetet omfattar två delområden:

1) *Underlätta för näringslivet och andra relevanta aktörer att agera för ett hållbart livsmedelssystem*

Det här ska vi göra

Skapa en bättre, gemensam förståelse bland myndigheterna för vilka åtgärder som behövs för att målbilderna ska nås.

Föreslå och vidta åtgärder vid myndigheterna för att stärka näringslivets och andra relevanta aktörers arbete för ett hållbart livsmedelssystem.

Så här ska vi genomföra arbetet

Sammanställa de utmaningar som relevanta aktörer i livsmedelssystemet upplever för att kunna bidra till målbilderna. I största möjliga utsträckning används de kontakter, dialoger och initiativ som redan pågår. Ett urval av konkreta utmaningar tas upp i så kallade policylab för att skruva på myndigheternas verksamhet i syfte att stärka näringslivets och andra relevanta aktörers arbete för ett hållbart livsmedelssystem. Med utgångspunkt i detta tas förslag på fortsatta insatser fram.

2) Utveckla myndigheternas samverkan och arbetsätt för att nå målbilderna

Det här ska vi göra

Erfarenhetsutbyte och kompetensdelning mellan myndigheterna för att bättre beakta det tvärgående perspektivet med utgångspunkt i målbilderna.

Så här ska vi genomföra arbetet

Respektive myndighet redovisar hur man idag använder och arbetar med målbilderna och beaktar tvärgående perspektiv. Myndigheterna delar utmaningar och goda exempel samt identifierar områden som kan vidareutvecklas enskilt och gemensamt. Utveckling av interna arbetsätt och metoder genomförs; både myndighetsgemensamma och myndighetsspecifika. Utvecklingsarbetet och dess effekter dokumenteras.

3. Hälsa som drivkraft för miljömålen och hållbar utveckling (ny)

Drivansvarig myndighet: Folkhälsomyndigheten

Medverkande myndigheter: Naturvårdverket, Livsmedelsverket, Boverket, Riksan-
tikvarieämbetet, Trafikverket, Strålsäkerhetsmyndigheten, Sametinget, Skogssty-
relsen, Sveriges geologiska undersökning, Länsstyrelserna

Bakgrund

Inom ramen för Sveriges miljömål och generationsmålet ska samhällets aktörer verka för att människors hälsa utsätts för minimal negativ miljöpåverkan, samtidigt som miljöns positiva inverkan på människors hälsa främjas⁵. Många miljörelaterade åtgärder som vidtas i samhället har effekter på flera områden som kan bidra till hälsovinster och i förlängningen minskade kostnader för både individ och samhälle. Friluftsliv, aktiv transport, farliga ämnen, biologisk mångfald samt fysisk planering är områden som tydligt knyter an till både miljö och hälsa och där åtgärder leder till måluppfyllelse av flera olika samhällsmål⁶.

Folkhälsomyndigheten kommer att ta drivansvar för arbetet i ett nytt programområde under Miljömålsrådet kring *Hälsa som drivkraft för miljömålen och hållbar utveckling*, och arbetet förväntas pågå fram till 2026. Programområdet plockar upp och knyter ihop myndighetsgemensamma behov och förslag på åtgärder som identifierats inom tidigare samverkan kring miljörelaterad hälsa:

- WHO:s miljöhälsoprocess, och då särskilt Ostravadeklarationen som antogs 2017
- tidigare samverkansåtgärder inom Miljömålsrådet: Hälsa som drivkraft för miljömålen (2017–2019) och Samhällsekonomi för miljörelaterad hälsa (2019–2020)
- tema Miljö och hälsa i Naturvårdsverkets senaste fördjupade utvärdering av miljömålen (FU23).

Syfte

Det övergripande syftet med programområdet är att uppnå ökat kunskapsutbyte, samt förbättrad samverkan och samordning av frågor där hälsa kan användas som drivkraft för att öka takten i miljöarbetet. Samordningen av frågor ska möjliggöra ett mer effektivt arbete och ett bättre stöd för aktörer vars uppdrag och verksamhet knyter an till miljö och hälsa. Myndighetssamverkan ger även större möjlighet att stödja lokala och regionala aktörer samt berörda departement med mer samstämmiga kunskapsunderlag.

⁵ Generationsmålets strecksats om hälsa [Generationsmålet - Sveriges miljömål \(sverigesmiljomal.se\)](https://www.sverigesmiljomal.se)

⁶ Folkhälsomyndigheten, 2018. [Kartläggning av hälsa i miljö kvalitetsmålen](#)

Ett gemensamt åtagande inom Miljömålsrådet att arbeta med hälsa som drivkraft för miljömålen och för hållbar utveckling möjliggör inte bara en målövergripande analys av hur hälsa och jämlikhet påverkas av och kan driva miljömålsarbetet, utan bidrar även till att undvika eventuella negativa bieffekter på hälsa och jämlikhet orsakade av olika miljöåtgärder. Ett mer samordnat arbete med miljörelaterad hälsa bidrar även till bättre uppföljning och en starkare röst i Sveriges internationella arbete.

Mål

Det övergripande målet med programområdet är att främja kunskapsutbyte, samverkan och samordning av frågor där hälsa kan användas som drivkraft för att öka takten i miljöarbetet och underlätta samverkan kring gemensamma prioriteringar. Programområdet kommer även att innefatta aktörer utanför Miljömålsrådet och därmed möjliggöra en gemensam kontaktyta med myndigheter, akademi, bransch samt lokala och regionala samhällsaktörer inom området för miljörelaterad hälsa.

Koppling till miljömål och andra samhällsmål

Förutom Generationsmålet som har en egen strecksats om hälsa, så knyter hälsoaspekter an till i stort samtliga miljö kvalitetsmål men hanteras på olika sätt och olika mycket. Exponering för föroreningar och farliga ämnen återkommer i flera mål. I till exempel Frisk luft, Giftfri miljö, Säker strålmiljö och i God bebyggd miljö handlar själva måluppfyllelsen om att människor inte ska exponeras för hälsoskadliga halter av föroreningar och kemikalier. Samhällsplaneringens roll för de hälsofrämjande miljöerna är relevant för flera mål. I synnerhet tätortsnära grönområden, men även tillgänglighet via kollektivtrafik till större grönområden, sjöar och badplatser, är väsentliga hälsoaspekter i miljömålsarbetet.

Flera av hållbarhetsmålen i Agenda 2030 knyter också an till programområdet, och då särskilt hållbarhetsmål 3 som handlar om god hälsa och välbefinnande samt mål 10 om jämlikhet. Ett flertal andra hållbarhetsmål knyter även an till hälsa, till exempel de som handlar om säkra livsmedel (mål 2), dricksvatten (mål 6), hållbara städer (mål 11) samt ekosystem (mål 15).

Det folkhälsopolitiska ramverket består av ett övergripande, nationellt folkhälsopolitiskt mål och åtta målområden. Målet är att folkhälsopolitiken ska skapa samhällseliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Målområdena om boende och närmiljö (målområde 5) samt levnadsvanor (målområde 6) har kopplingar till samtliga miljö kvalitetsmål.

Ytterligare pågående arbeten inom miljörelaterad hälsa som leder mot måluppfyllelse inom både miljö och folkhälsa är WHO:s miljöhälsoprocess och EEA:s EIONET där Naturvårdsverket och Folkhälsomyndigheten samverkar i uppdragen som fokuspunkter inom miljö och hälsa.

Delområden

Programområdet innefattar två delområden i form av samverkansåtgärder: *Data som drivkraft för miljörelaterad hälsa* och *Sociala konsekvensanalyser i miljömålsarbetet*. Naturvårdsverket kommer utifrån sitt uppdrag om hälsorelaterad miljöövervakning vara drivansvarig för det första delområdet, och Folkhälsomyndigheten för det andra.

Data som drivkraft för miljörelaterad hälsa

Delområdet ska utforska hur data kan användas för att möjliggöra för fler aktörer att implementera åtgärder som skapar drivkraft i miljöarbetet, och att utreda om nuvarande uppföljning och övervakning av miljörelaterad hälsa samt dess fördelning i befolkningen kan samordnas mellan berörda myndigheter, och hur den samordningen i så fall skulle utformas.

Sociala konsekvensanalyser i miljömålsarbetet

Delområdet ska utreda möjligheten till sociala konsekvensanalyser och beaktande av hälsofrämjande perspektiv vid utformningen av vår fysiska miljö, inklusive nyttjande av ekonomiska modeller för att belysa hälsovinster i ekonomiska termer.

4. Cirkularitet i klimatomställningens materialflöden (ny)

Drivansvarig myndighet: Kemikalieinspektionen

Medverkande myndigheter: Energimyndigheten, Länsstyrelserna, Naturvårdsverket, SGU, Tillväxtverket, Transportstyrelsen, Upphandlingsmyndigheten.

Bakgrund

Miljömålsrådet beslutade inriktningen för programområdet 2022-09-22. Programområdet har fokus på cirkularitet i ett eller flera av materialflödena för solceller, vindkraftverk och batterier. Arbetet kan inkludera frågor om råvaruförsörjning.

För att nå de svenska miljömålen, kommer batterier, solceller och vindkraftverk sannolikt vara centrala delar av samhällets klimat- och energiomställning. De kan bidra till samhällets elektrifiering och möjliggöra ett flexibelt elsystem.

Utformningen av dessa produkter är avgörande för övergången till en cirkulär ekonomi, eftersom valen i designfasen påverkar produktens livslängd samt om komponenter och material kan användas igen med ett högt värde. Valet av material och kemikalier och i vilka mängder de används, har också en direkt påverkan på produktens miljö- och klimatpåverkan.⁷

Den europeiska gröna given⁸ innehåller ett stort antal viktiga initiativ. Industrin spelar en nyckelroll för att hitta nya innovativa sätt i omställningen för ett EU som är klimatneutralt, cirkulärt och giftfritt. För att möta samhällsutmaningarna efterfrågas innovativa lösningar som samtidigt inte bidrar till ökad spridning av farliga kemikalier. EU:s kemikaliestrategi för hållbarhet *På väg mot en giftfri miljö* är en av flera strategier inom *den gröna given*, liksom *Handlingsplan för cirkulär ekonomi För ett renare och mer konkurrenskraftigt Europa*, (COM (2020) 98 final).

Syfte

Programområdet syftar till att undvika framtida miljöproblem genom samverkan med näringslivet, arbete uppströms med design, att förebygga avfall och göra det möjligt att återvinna material och skapa effektiva system för återvinning.

Programområdet syftar vidare till att bedöma behovet av såväl primära som sekundära material som behövs för samhällets klimat- och energiomställning och därefter utreda vilka möjligheterna och riskerna är för att klara det behovet.

Mål

⁷ Cirkulär ekonomi – strategi för omställningen i Sverige (M2020/01133)

⁸ Den europeiska gröna given lades fram 2019 i ett meddelande från EU-kommissionen, EUR-Lex - 52019DC0640 - EN - EUR-Lex (europa.eu).

En hållbar klimatomställning genom:

- Hållbar resursanvändning
- Cirkularitet i omställningen (inklusive materialflöden och markanvändning) genom en resurseffektiv, cirkulär och giftfri produktdesign.
- Hållbar produktdesign och produktion för att optimera produktens och komponenternas livslängd samt att materialen kan användas igen med ett högt värde
- Cirkulär ekonomi skulle kunna lyfta materialflöden kopplat till upphandling, genom nationella inköpskategorier. Inom cirkulär ekonomi finns också frågor om energieffektivisering.

Koppling till miljömål och andra samhällsmål

Miljömål: Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö, Miljömålssystemets generationsmål, framför allt strecksatsen En god hushållning sker med naturresurserna.

Mål inom Agenda 2030: mål 3: God hälsa, mål 6: Rent vatten, mål 7: Hållbar energi för alla, mål 8: Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt, mål 9: Hållbar industri, innovationer och infrastruktur, mål 11: Hållbaras städer, mål 12: Hållbar konsumtion och produktion, mål 13: Bekämpa klimatförändringarna.

Delområden

Programområdet har fokus på cirkularitet i ett eller flera av materialflödena för solceller, vindkraftverk och batterier. Myndigheterna för programområdet har föreslagit att i första hand göra en inledande kartläggning av nuläget som även innefattar hinder- och möjlighetsanalys. Utifrån analysen kan myndigheterna inom programområdet ta fram en förslagsskiss på sådant som de anser bör utredas vidare och på vad som konkret skulle gå att genomföra tämligen omgående. Delområden skulle sedan kunna identifieras enligt den inledande kartläggningen.

5. Kolinlagring och biologisk mångfald i landbaserade ekosystem (ny)

Drivansvarig myndighet: Naturvårdsverket

Medverkande myndigheter: Boverket, Energimyndigheten, Jordbruksverket, länsstyrelserna, Riksantikvarieämbetet, Sametinget, SGU, Skogsstyrelsen och Trafikverket.

Bakgrund

Markanvändningen berörs av många processer internationellt och på EU-nivå. Inom EU betonas vikten av att åtgärder för kolinlagring medför synergier med andra värden. EU:s strategi för biologisk mångfald till 2030 är en central del av den Gröna given. Syftet med strategin är att Europas biologiska mångfald senast år 2030 ska vara på väg att återhämta sig. Strategin innehåller åtaganden för skydd av värdefull natur och slår fast att 30 procent av EU:s landareal år 2030 ska omfattas av rättsligt skydd. Den innehåller också åtaganden om restaurering. Före 2030 ska betydelsefulla områden av skadade och kolrika ekosystem återställas, livsmiljöer och arter ska inte uppvisa någon försämring vad gäller bevarandetrender och bevarandestatus, och minst 30 procent ska uppnå gynnsam bevarandestatus eller åtminstone uppvisa en positiv utveckling. Som en del i strategiarbetet har EU-kommissionen i juni 2022 presenterat ett förordningsförslag om återställande av natur med bindande mål och krav på nationella restaureringsplaner.

Kommissionen har presenterat förslag till reviderad LULUCF-förordning som innebär att den totala kolsänkan inom EU ska öka till 310 miljoner ton år 2030. Sveriges mål förväntas bli en ökad kolsänka till år 2030 med 4 miljoner ton koldioxidkvivalenter jämfört med perioden 2016–2018. Målet får uppnås med ökade nettoupptag inom hela LULUCF-sektorn, det vill säga ökad kolinlagring i skogsmark, åkermark, betesmark, restaurering av våtmarker samt inlagring av kol i träprodukter.

Inom området biologisk mångfald pågår en stor mängd initiativ och flera myndigheter har ett stort antal pågående regeringsuppdrag. Miljömålsberedningen har i augusti 2022 fått ett uppdrag om hur Sverige ska nå åtaganden om biologisk mångfald och kolsänka på ett sätt som tillvaratar synergier och är förenligt med andra samhällsmål. Till följd av detta behöver ett nytt programområde vara tydligt avgränsat. Miljömålsrådet kan bidra genom att driva ett programområde om biologisk mångfald och klimat med direkt koppling till Miljömålsberedningens uppdrag. Inom programområdet kan myndigheterna i samverkan till exempel identifiera kunskapsbehov och ta fram vetenskapsbaserade underlag som är samstämmiga och gemensamma.

Syfte

Programområdet syftar till att ta fram relevanta underlag till Miljömålsberedningens uppdrag såväl proaktivt som efter beredningens kommande beställningar. Underlagen bör belysa synergier, målkonflikter, brister och behov. Arbetet ska ske i samverkan med berörda myndigheter.

Mål

Programrådets övergripande mål är att bidra till miljömålsberedningens genomförande av sitt uppdrag och därmed på sikt att möjliggöra en ökad takt i genomförandet av åtgärder som bidrar till att skydda biologisk mångfald och öka kolinlagringen i landskapet samtidigt som hänsyn tas till andra samhällsmål som produktion av biomassa och livsmedel.

Koppling till miljömål och andra samhällsmål

Koppling finns till främst Begränsad klimatpåverkan, Myllrande våtmarker, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, Storslagen fjällmiljö, God bebyggd miljö, Ett rikt växt- och djurliv och Generationsmålet.

Det finns kopplingar till ett stort antal samhällsintressen. Multifunktionella lösningar som värnar naturens ekosystemtjänster kan bromsa klimatförändringen och hantera negativa effekter av ett förändrat klimat, samtidigt som de främjar biologisk mångfald och andra samhällsnyttor. Samordnade insatser har potential att hantera flera samhällsutmaningar på ett kostnadseffektivt sätt. Åtgärder för att öka kolsänkan och främja den biologiska mångfalden kan påverka förutsättningarna för att bedriva jordbruk, skogsbruk, rennäring, fiske och i förlängningen utvecklingen av bioekonomin och det civila försvaret.

Delområden

Inventering och framtagande av underlag till Miljömålsberedningens arbete med att föreslå en samlad strategi för att leva upp till internationella åtaganden

Miljömålsberedningen ska föreslå en strategi med etappmål, styrmedel och åtgärder som bidrar till Sveriges åtaganden inom EU och internationellt för naturvård och biologisk mångfald samt upptag och utsläpp av växthusgaser inom markanvändningssektorn (LULUCF). I detta delområde ligger fokus på att bistå Miljömålsberedningen i att identifiera vilka underlag som krävs, och vilka som finns tillgängliga, för att ta fram förslag på en samlad strategi för att Sverige ska kunna leva upp till internationella krav och överenskommelser med hänsyn till andra samhällsmål.

Skydd och restaurering av natur och konsekvenser för nettoupptag av växthusgaser och andra samhällsmål

Delområdet utgår från målet om skydd av natur i EU:s strategi för biologisk mångfald 2030 samt från målsättningen om förbättrad status för naturtyper och arter som framgår av EU:s strategi för biologisk mångfald. Även mål 2 i strategin, gällande

det skydd som behövs för att motverka försämring av naturtypers status, har kopplingar till detta delområde. Här ingår till exempel skydd som förutsättning för passiv restaurering. Slutligen kopplar delområdet tydligt till de krav som framgår av artikel 4 i EU:s lagförslag om restaurering av natur, för att säkerställa bevarande/icke försämring för naturtyper som ingår i bilaga 1 till Art- och habitatdirektivet. Delområdet fokuserar på att ta fram kunskapsunderlag som kan användas för att identifiera särskilt kolrika ekosystem i landskapet och bedöma konsekvenserna av olika skydd och restaureringsåtgärder för natur med hänsyn till olika samhällsmål. En viktig del i arbetet är att beskriva hinder och möjligheter i genomförandet av åtgärder.

6. Staten går före (avslutas)

Drivansvarig myndighet: Trafikverket

Medverkande myndigheter inom Miljömålsrådet: Trafikverket (leder programmet och ett delprojekt), Naturvårdsverket (leder delprojekt), Upphandlingsmyndigheten (leder delprojekt), Boverket, Energimyndigheten, Folkhälsomyndigheten, Havs och vattenmyndigheten, Jordbruksverket, Kemikalieinspektionen, Konsumentverket, Livsmedelsverket, Länsstyrelserna, Riksantikvarieämbetet, Skogsstyrelsen, Strålsäkerhetsmyndigheten, Sveriges geologiska undersökning, Tillväxtverket och Transportstyrelsen.

Medverkande organisationer utanför Miljömålsrådet: Vinnova (leder delprojekt), Exportkreditnämnden, Göteborgs stad, Stockholms stad, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Sveriges lantbruksuniversitet, Sveaskog, Statens fastighetsverk, Fortifikationsverket och Akademiska Hus.

Bakgrund

Statliga myndigheter och statliga bolag har genom sin omfattande och breda verksamhet stor möjlighet att påverka och driva på utveckling som bidrar till att nå miljömålen, de globala hållbarhetsmålen och Agenda 2030. Det offentliga Sveriges ansvar för att gå före i miljöarbetet har bl.a. lyfts fram i den fördjupade utvärderingen av miljömålen 2019.

Myndigheter kan gå före genom att ta större ansvar för sin egen miljöpåverkan och vara drivande med att använda nya eller förbättrade arbetssätt och lösningar. Myndigheter äger betydande mängder mark, lokaler och anläggningar samt hanterar finansiella tillgångar. Genom att ställa miljökrav i sin verksamhet och i sina egna upphandlingar kan staten påverka marknaden både på kort och lång sikt.

Syfte

Syftet med programmet var att göra en samlad insats för att ge exempel på och förslag till hur staten kan eller bör gå före i miljöarbetet.

Mål

Målet med programmet var att ta fram implementerbara förslag och åtgärder för att ytterligare nyttja potentialen i att staten är drivande och går före med att använda nya eller förbättrade arbetssätt och tekniska lösningar. Detta för att främja uppfyllande av miljömålen.

Koppling till miljömål och andra samhällsmål

Generationsmålet preciseringar var vägledande för arbetet. Inga miljömål avgränsades bort. Programområden har bedömts kunna ge bidrag till eller synergier med flera av Agenda 2030 målen, med tyngdpunkt på: 9. Hållbar industri, innovationer

och infrastruktur, 11. Hållbara städer och samhällen, 12. Hållbar produktion och konsumtion, 13. Bekämpa klimatförändringen, 15. Ekosystem och biologisk mångfald.

Inga uppenbara konflikter med andra samhällsmål har identifierats. Programmet kan ge näringspolitiska synergier.

Delområden

Programmet organiserades i följande delprojekt:

Delprojekt 1 *Resor, möten och kontorsverksamheter*. Naturvårdsverket var ansvarig och elva myndigheter medverkade. Delprojektet handlade om bättre och mer hållbar möteskultur, fossilfritt resande och miljökrav vid flytt och ombyggnationer.

Delprojekt 2 *Förvaltning och utveckling av specifik verksamhet, fastigheter, anläggningar och finansiella strömmar*. Trafikverket ansvarig och åtta myndigheter deltog samt sex myndigheter, kommuner utanför Miljömålsrådet och ett statligt bolag. Delprojektet handlar om att utveckla miljöarbetet inom statligt ägande, byggande, drift och underhåll inom anläggningar och fastigheter, samt inte minst statligt ägd skog, samt finansiella tillgångar.

Delprojekt 3 *Upphandling som driver utveckling*. Upphandlingsmyndigheten ansvarig och tolv myndigheter deltog. Delprojektet handlar om att tillvarata möjligheterna med upphandling som ett verktyg för att styra och utveckla offentliga verksamheter mot hållbarhet. Ett fördjupningsområde var Hållbara event.

Delprojekt 4 *Organisation, styrning, arbetssätt som leder till innovation/utveckling*. Vinnova var ansvarig och sexton myndigheter och länsstyrelser deltog. Delprojektet arbetade med frågor som förändringsledning och lärande kring nya innovativa arbetssätt.

Genomförande

Arbetet med programmet påbörjades våren 2020. Det konkreta arbetet med aktiviteter har drivits inom de fyra delprojekten. Under 2020 låg fokus på potentialstudier och att ta fram förslag till regeringen. I mars 2021 lämnade Miljömålsrådet två förslag till regeringen från programmet Staten går före. Under 2021 låg fokus på att ta fram goda exempel, genomförande av samverkansåtgärder samt lärande kring systeminnovationer där både representanter från myndigheter, regioner och kommuner deltagit. Flera organisationer utanför Miljömålsrådet har engagerat sig i programområdet. Staten går före avslutades som programområde våren 2022, men några aktiviteter fortsatte i fristående form.

Resultat

Staten går före har levererat förslag till regeringen, samverkansåtgärder, potentialstudier samt samverkan och lärande mellan myndigheter och andra aktörer genom

seminarier och utbildningar. Förslag till regeringen i mars 2021: etappmål för utsläpp från tjänsteresor samt beställarnätverk för att driva på utvecklingen av hållbart resande. Förslagen beskrivs i årsrapport 2021. I regleringsbrev för 2022 har de flesta svenska myndigheter fått i uppdrag att redovisa Minskade utsläpp från tjänsteresor.

I programmet har sammanlagt fyra samverkansåtgärder ingått:

- *Arbetsmaskiner* syftade till att främja en omställning till fossilfria arbetsmaskiner i Sverige, inom sektorer såsom jordbruk, skogsbruk, bygg och anläggning. Resultaten har tagits upp inom bland annat Trafikverkets klimatkrav och det nationella initiativet Fossilfritt Sverige som fortsätter att utveckla arbetet. Länk till [rapporten](#).
- *Finansiella strömmar* syftade till att samla in underlag om befintliga verktyg och best practice för bedömning av miljö och andra hållbarhetsaspekter i samband med utdelning av bidrag/statlig medfinansiering till projekt. Åtgärden förväntas leda till att goda och lärande exempel lyfts fram samt information om modeller och verktyg sprids till relevanta offentliga aktörer. Genom att fler myndigheter arbetar mer effektivt med hållbarhetsintegration kan de leda till att fler projekt uppnår en högre grad av hållbarhet.
- *Staten går före som skogsägare* syftar till att fortsätta och stärka arbetet med handlingsplaner för grön infrastruktur på den statligt ägda skogsmarken. Samverkansåtgärden pågår och förväntas leda till att landskapsperspektivet stärks vid planering och genomförande av skötselinsatser, att hyggesfria metoder nyttjas i högre grad samt att kunskapen om var skogslandskapets höga natur- och kulturvärden är belägna ökar.
- *Beställarnätverk* syftade till att ge bättre förutsättningar för myndigheter/staten att initiera, finansiera och driva beställarnätverk. Åtgärder har tillgängliggjort stöd, kunskap och läraren om hur beställarnätverk fungerar och framgångsfaktorer. Genom att utveckla och sprida kunskap ger åtgärden stöd i upphandling som kan bidra till flera miljö- och samhällsmål. (Länk till caset om [Energimyndighetens arbete med strategiska beställarnätverk](#) och rapporten om [Upphandling för att stödja innovation.](#))

Samtliga delprojekt i Staten får före har resulterat i mervärden i form av nya samarbetsytter, kontakter, kompetensutveckling samt erfarenhetsutbyte och kunskaps-spridning mellan aktörer. Exempel på mer konkreta resultat är utbildningar i digital mötesteknik, framtagande av lärande exempel om att ställa miljökrav och digitala seminarium om innovation.

Vidare arbete

Programområdets potential bedömdes uppnått med nuvarande upplägg och avslutades därför våren 2022. Resultatet visar att frågan om när och hur staten ska gå före fortfarande kan vara angelägen.

Programområdet tas vidare in i andra arbeten på varierande sätt. Ett exempel är resultat från samverkansåtgärd Arbetsmaskiner som tas vidare i Fossilfritt Sverige.

Två samverkansåtgärder fortsatte i fristående form efter att programområdet avslutades: *Staten går före som skogsägare* (Skogsstyrelsen drivansvarig) och *Beställarnätverk* (Upphandlingsmyndigheten drivansvarig). Beställarnätverk avslutades under hösten 2022, och resultatet förs vidare in i myndigheternas ordinarie verksamhet. Genomförandet av *Staten går före som skogsägare* fortsätter som fristående samverkansåtgärd inom Miljömålsrådet, se vidare under Miljömålsrådet pågående åtgärder, sid 45.

7. Styrmedel för hållbar konsumtion (avslutas)

Drivansvarig myndighet: Konsumentverket

Medverkande myndigheter: Boverket, Jordbruksverket, Kemikalieinspektionen, Livsmedelsverket, Länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Tillväxtverket och Upphandlingsmyndigheten. I det inledande arbetet deltog även Transportstyrelsen.

Bakgrund

I den senaste fördjupade utvärderingen av de svenska miljömålen (FU 2019) konstateras att ”Sveriges konsumtion av bland annat flygresor, livsmedel, palmolja, elektronik och textilier har stor miljö- och hälsopåverkan. En mycket stor del av denna negativa påverkan sker i andra länder. Sverige har ett ansvar för de miljöproblem vår konsumtion skapar, oavsett var i världen de uppstår. Att utveckla effektiva styrmedel för att minska konsumtionens miljöpåverkan är en mycket viktig del i arbetet för att nå miljömålen”. Mot bland annat den bakgrunden valde Miljömålsrådet ”Styrmedel för hållbar konsumtion” som ett programområde för rådets verksamhet under perioden 2019–2022.

Syfte

Programrådets syfte var att föreslå nya och skärpta befintliga styrmedel för en miljömässigt mer hållbar konsumtion att implementeras av olika aktörer i samhället.

Mål

Verksamheten inom programområdet hade följande mål:

1. Att uppnå en ökad helhetssyn och kunskap om styrmedel för hållbar konsumtion, i första hand bland myndigheterna som ingår i Miljömålsrådet.
2. Att lämna förslag på styrmedel till regeringen.
3. Att genomföra styrmedel som myndigheterna själva har rådighet över. Det kan exempelvis gälla informationsinsatser, tillsyn, tillståndsgivning mm.
4. Att genomföra ”lanseringsinsatser” för styrmedel/åtgärder som kan genomföras av andra aktörer, exempelvis kommuner eller näringslivet. Det kan handla om att ta initiativ till en dialog med den eller de aktörer som identifierats som lämpliga genomförare.

Koppling till miljömål och andra samhällsmål

Den mest direkta kopplingen till miljömålen finns till den av strecksatserna till generationsmålet som lyder ”Konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt”. Programområdet har också en tydlig koppling till mål 12 i Agenda 2030, alltså Hållbar konsumtion och produktion.

Det kan vidare finnas synergier med samhällsmål om befolkningens hälsa, där en mer miljömässigt hållbar livsmedelskonsumtion (med exempelvis mindre mängd kött) också kan vara bättre för hälsan.

En utveckling mot mer miljömässigt hållbar konsumtion har också ekonomiska effekter. Här finns koppling till bl.a. mål 8 i Agenda 2030 som tar upp hållbar ekonomisk tillväxt. I vissa fall ger en miljömässigt mer hållbar konsumtion positiva effekter på ekonomin, medan det i andra fall kan få motsatt effekt. Detta kan gälla såväl på hushållsnivå som på samhällsnivå.

Delområden

Arbetet var uppdelat i följande delområden:

1. Generell sammanställning av styrmedel
2. Konsumtionsområdesvisa kartläggningar
3. Analys av nya eller förbättrade befintliga styrmedel/styrmedelspaket
4. Genomförande/pådrivande

Innehållet i det sistnämnda delområdet blev i slutänden enbart att leverera ett antal styrmedelsförslag till regeringen, Miljömålsberedningen samt Delegationen för cirkulär ekonomi.

Genomförande

Inledningsvis gjordes en generell sammanställning av befintliga och föreslagna styrmedel. Syftet med sammanställningen var att skapa en gemensam kunskaps- och referensram, samt att få inspiration för det fortsatta arbetet. Därefter listades en mängd olika konsumtionsområden från vilka tre områden prioriterades för det fortsatta arbetet: livsmedel, textilier samt boendeprodukter (möbler, inredning och byggvaror). I separata arbetsgrupper för respektive konsumtionsområde gick sedan arbetet vidare med att analysera behovet av och förutsättningarna för skärpning av befintliga styrmedel och införande av nya. Här togs en mängd idéer på möjliga styrmedel fram.

Arbetet fortsatte med att vidareutveckla utvalda styrmedel, med målsättningen att kunna leverera förslag till regeringen. En del av arbetet bedrevs i form av ett så kallat policylabb med finansiering från Vinnova. De utvalda styrmedelsidéerna vidareutvecklades successivt och Miljömålsrådet prioriterade bland idéerna i flera steg.

Resultat

Arbetet resulterade i tre styrmedelsförslag som Miljömålsrådet i sin årsrapport i mars 2022 la fram till regeringen. Dessa förslag var följande:

- Mer hållbara måltider i skolan
- Riktlinjer för mer hållbar mat i skattefinansierade miljöer för barn och ungdomar
- Cirkulärt Lyft - Stöd till textil- och modeföretag för utveckling och omställning till mer hållbara produkter och affärsmodeller i en cirkulär ekonomi

Tre andra styrmedelsförslag som Miljömålsrådet valde att inte ta vidare till regeringen bedömdes ändå intressanta, och de förslagen överlämnades till såväl Miljömålsberedningen som till Delegationen för cirkulär ekonomi:

- Incitament för att öka förekomsten av mer hållbara affärsmodeller på attraktiva affärslägen
- Stimulans av reparationer genom reparationsfond och reparationscheckar
- Branschdialoger för ökad kvalitet och livslängd i varukonsumtionen

Syftet att föreslå nya och skärpta befintliga styrmedel för en miljömässigt mer hållbar konsumtion att implementeras av olika aktörer i samhället uppnåddes alltså. Måluppfyllelsen för de fyra delmålen kan sammanfattas enligt följande:

1. De medarbetare från myndigheterna som deltog i arbetet uppnådde en ökad helhetssyn och kunskap om styrmedel för hållbar konsumtion. Däremot är det svårt att säga om detta fick någon nämnvärd spridning utanför arbetsgruppen.
2. Arbetet resulterade i tre förslag till regeringen på styrmedel som rådet bedömde angelägna för regeringen att införa.
3. Genomförande av styrmedel inom myndigheternas egen rådighet aktualiserades inte utan fokus lades på att bereda åtgärdsförslag riktade till regeringen.
4. Några ”lanseringsinsatser” för styrmedel/åtgärder som kan genomföras av andra aktörer blev inte heller aktuellt eftersom åtgärdsförslag riktade till regeringen prioriterades.

Vidare arbete

Programområdet har avslutats och rådet planerar inte att arbeta vidare med frågorna. Erfarenheterna från programarbetet bedöms dock kunna komma till nytta i myndigheternas eget arbete med koppling till hållbar konsumtion.

8. Hållbar elektrifiering (avslutas)

Drivansvarig myndighet: Energimyndigheten

Medverkande myndigheter: Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket, Strålsäkerhetsmyndigheten, Sveriges geologiska undersökning, Trafikverket, Tillväxtverket och Länsstyrelserna. Utanför Miljömålsrådet har Energimarknadsinspektionen bidragit med expertstöd.

Bakgrund

För att nå de svenska miljömålen, inte minst klimatmålen, kommer elektrifiering att vara en viktig pusselbit. Här finns både möjliga synergier och konflikter med andra miljö- och samhällsmål.

Syfte

Syftet har varit att analysera hur elektrifieringen kan bidra till ett försörjningstryggt, konkurrenskraftigt och ekologiskt hållbart energisystem på ett sätt som minimerar negativ miljö- och hälsopåverkan.

Mål

Projektets mål har varit att leverera förslag på åtgärder, både riktade till regeringen och sådana som ingående myndigheter åtar sig att genomföra, enskilt eller som samverkansåtgärder inom Miljömålsrådet.

Koppling till miljömål och andra samhällsmål

Elektrifieringen bedöms som en förutsättning för att Sverige ska nå sina klimatmål och en möjliggörare för att nå miljö kvalitetsmålen. En storskalig elektrifiering av samhället kan förutom att kraftigt reducera utsläppen av växthusgaser även bidra till att minska andra utsläpp som skapar luftföroreningar vilket bidrar positivt till miljö kvalitetsmålen Begränsad klimatpåverkan och Frisk luft. Utöver effekter inom Sverige kan en minskad användning av fossila bränslen även medföra positiva miljöeffekter i de länder där de fossila bränslena utvinns idag, vilket påverkar Generationsmålet i positiv riktning.

Delområden

I arbetet identifierades fyra åtgärdsområden som kan behöva särskild fokus för att uppnå en hållbar elektrifiering och inte påverka miljömålen i negativ riktning: Resurs- och energieffektivitet, Miljövärdering, Råvaruförsörjning och Markanspråk.

Genomförande

Arbetet inleddes under hösten 2019 och avslutades under våren 2022. Arbetet genomfördes i tre olika delar. I del 1 gjordes en förstudie i form av en sammanställning av befintlig kunskap om elektrifieringen. I del 2 genomfördes en utredning där

konsekvenserna av elektrifieringen analyserades med utgångspunkt i en scenarioanalys med tidsperspektivet 2050. Utredningen presenterades i rapporten Framtidens elektrifierade samhälle – analys för en hållbar elektrifiering⁹. Fokus i utredningen var att studera hur de energipolitiska målen (ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet) påverkas av en ökad elektrifiering i ett längre perspektiv. Analysen av den ekologiska hållbarheten genomfördes i form av en miljömålsanalys utifrån de svenska miljömålen. I rapporten presenterades olika fokusområden där det behövs fortsatt arbete för att uppnå en så hållbar elektrifiering som möjligt. I den tredje och avslutande delen av arbetet genomfördes ett strategiskt arbete med fokus på att ta fram förslag på åtgärder för att elektrifieringen ska bli mer hållbar.

Resultat

Resultatet av det strategiska arbetet är fyra förslag till regeringsuppdrag, två samverkansåtgärder, ett myndighetsåtagande samt ytterligare tre förslag som inte togs vidare av Miljömålsrådet och som kräver finansiering för att kunna genomföras.

Förslag till regeringsuppdrag

- Regeringen ger Energimarknadsinspektionen och Energimyndigheten i uppdrag att ta fram målgruppsanpassad information om flexibilitet samt ett uppdrag att skapa och driva en digital plattform med information om flexibilitet.
- Regeringen ger Energimyndigheten i uppdrag att i samråd med berörda myndigheter göra en gemensam översyn av befintlig lagstiftning för att se om, och i så fall var, det är lämpligt att inkludera efterfrågefleksibilitet.
- Regeringen ger Energimyndigheten i uppdrag att ta fram förslag på hur ett stöd för styrutrustning för efterfrågefleksibilitet ska utformas.
- Regeringen ger Energimyndigheten i uppdrag att göra en översyn av lagen om kommunal energiplanering. Berörda aktörer och myndigheter ska bidra i arbetet. Översynen bör ta ett helhetsgrepp på lagen för att skapa tydlighet avseende omfattning och innehåll samt när det gäller kopplingen till övrig kommunal planering.

Samverkansåtgärder

- Förstärkt samordning och samverkan inom internationella ramverk om hållbarhet och cirkularitet för innovationskritiska råvaror. Åtgärden tas om hand i uppdraget kring en hållbar batterivärdekedja, som genomförs av SGU, Energimyndigheten och Naturvårdsverket.
- Utlysningar i syfte att ge förbättrade kunskapsunderlag för att kunna bedöma miljöeffekter av förändringar i energisystemet ur ett systemperspektiv inom befintliga forskningsprogram. Arbetet leds av Energimyndigheten i samverkan med Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten.

Myndighetsåtagande

⁹ *Framtidens elektrifierade samhälle – analys för en hållbar elektrifiering*, ER 2021:28, Energimyndigheten.

- Energimyndigheten utreder hur kraftvärme bättre kan nyttjas som flexibilitetsresurs och samtidigt identifiera hinder och föreslå åtgärder för att underlätta flexibilitet. Vidare ska även andra kraftkällors flexibilitetspotential och hinder för detta utredas. Arbetet sker inom ramen för regeringsuppdraget att ta fram en strategi för kraftvärme och fjärrvärme.

Förslag/åtgärder som kräver finansiering

Tre förslag togs fram i arbetet men togs inte vidare av Miljömålsrådet. En fortsatt utveckling av förslagen och inledande förberedelser kan genomföras i samverkan, men finansiering från regeringen är nödvändig för att kunna genomföra åtgärderna.

- Tillväxtverket, Energimyndigheten och Länsstyrelsen kan se över samverkan kring att ta fram regionala planeringsunderlag. För det fortsatta arbetet är det sedan angeläget att den regionalt utvecklingsansvariga aktören, Trafikverket, Energi-marknadsinspektionen, SKR, Boverket och även Naturvårdsverket involveras.
- Energimyndigheten och Länsstyrelserna kan gemensamt arbeta vidare med att sammanställa och utveckla ett samlat och lättillgängligt kunskapsunderlag kring elektrifiering, energi och fysisk planering gentemot kommunerna. Detta med syfte att stärka deras förmåga att arbeta med hållbar elektrifiering och integrera arbetet med kommunens övriga planering.
- Länsstyrelserna kan stötta kommunerna i arbetet med att integrera elförsörjning och energi i kommunens olika processer och policys.

Vidare arbete

Programområdet har slutredovisats och fortsatt arbete sker inom ramen för andra pågående uppdrag.

9. Klimathänsyn i bygg- och anläggningsbranschen (avslutas)

Drivansvarig myndighet: Upphandlingsmyndigheten

Medverkande myndigheter: Kemikalieinspektionen, Trafikverket, Boverket (under 2020), Länsstyrelserna

Bakgrund

Bygg- och anläggningsområdet bidrar till en stor del av Sveriges utsläpp av växthusgaser, enligt sektorns egen färdplan för fossilfri konkurrenskraft beräknas den till ca 22 miljoner ton koldioxidekvivalenter. Enligt Boverkets miljöindikatorer står bygg- och fastighetssektorn för ca 21 procent av Sveriges inhemska utsläpp av växthusgaser. Bygg- och anläggningssektorn har i färdplanen enats om målet att nå netto nollutsläpp av växthusgaser år 2045. Ett av etappmålen är 50 procent minskade utsläpp år 2030 (jämfört med 2015), vilket kan uppnås med teknik som redan finns idag. I de färdplaner på bygg- och anläggningsområdet som tagits fram pekas offentlig upphandling ut som en viktig drivkraft för en omställning mot fossilfrihet.

Ungefär hälften av alla offentliga upphandlingar är inom bygg-, fastighets- och anläggningsbranscherna. Staten, regionerna och kommunerna (exklusive offentligt ägda företag) betalade under 2018 sammantaget ut ca 124 miljarder kronor till över 14 000 leverantörer inom byggverksamhet och ca 62 miljarder kronor till över 16 000 leverantörer av fastighetstjänster. I den nationella upphandlingsstrategin framhålls att Sverige ska ligga i framkant och fortsätta vara ett föredöme när det gäller miljöanpassad offentlig upphandling (Fi 2016/00833(OU)). I regeringens proposition ”En samlad politik för klimatet – klimatpolitisk handlingsplan” konstaterades att det finns en stor potential att genom offentlig upphandling bidra till att nå uppställda klimatmål (prop. 2019/20:65, s. 63). Offentliga aktörer kan genom medvetna inköp främja tjänster och därmed bidra till mindre klimatpåverkan och bidra till att företag kan sänka sina kostnader för klimatsmarta tjänster och produkter, vilket ökar konkurrenskraften på marknaden.

Många olika initiativ för att minska klimatpåverkan från bygg- och anläggningsbranschen pågår och samordning mellan pågående arbete och gemensamma insatser mellan myndigheterna kommer att vara nödvändigt för att öka takten för omställning till ett fossilfritt Sverige.

Syfte

Syftet med programområdet var att genom samverkan mellan deltagande myndigheter bidra till att minska klimatpåverkan från bygg- och anläggningsbranschen.

Mål

Målen är att under perioden som programområdet drivs, ta fram konkret upphandlingsstöd och vägledande material för hur myndigheter genom offentlig upphandling kan minska klimatpåverkan från bygg- och anläggningsbranschen.

Koppling till miljömål och andra samhällsmål

Programmet bidrar bland annat till miljömålen *Begränsad klimatpåverkan*, *God byggd miljö* och *Giftfri miljö* samt till målen inom Agenda 2030 om *Hållbara städer och samhällen*, *Hållbar konsumtion och produktion* och *Bekämpa klimatförändringarna*.

Därtill bidrar programmet till målen i den nationella upphandlingsstrategin om *Offentlig upphandling som ett strategiskt verktyg för en god affär*, *En offentlig upphandling som främjar innovationer och alternativa lösningar* och *En miljömässigt ansvarsfull offentlig upphandling*.

Delområden

Programområdet består av två delprojekt:

- 1) Klimatkrav för bygg- och anläggningsbranschen.
- 2) Stimulera innovativa lösningar för minskad klimatpåverkan i bygg- och anläggningsbranschen genom upphandling.

Genomförande

Programområdet har drivits inom ramen för det regeringsuppdrag som Upphandlingsmyndigheten och Boverket hade om att främja minskad klimatpåverkan vid offentlig upphandling av bygg-, anläggnings- och fastighetsentreprenader (UHM-2020-0078). I arbetet med att utveckla stöd har deltagande myndigheter och andra intressenter deltagit i referensgrupper. Samverkan har också skett med Upphandlingsmyndighetens regeringsuppdrag för cirkulär ekonomi och ett särskilt uppdrag kring hållbar plastanvändning som finansierats av Naturvårdsverket.

Resultat

Inom ramen för delprojektet om *Klimatkrav för bygg- och anläggningsbranschen* har ett antal hållbarhetskriterier utarbetats och publicerats i Upphandlingsmyndighetens kriterietjänst:

- krav för minskad klimatpåverkan vid nybyggnad av flerbostadshus, lokaler, skolor och förskolor
- krav för minskad klimatpåverkan vid anläggningsprojekt
- krav för att säkerställa klimatkrav i betonghantering
- avfallsförebyggande kriterier vid rivning av byggnader
- klimatkrav för hantering av massor för bygg- och anläggningsprojekt
- krav på byggnadens energianvändning så att klimatpåverkan minimeras under drift
- krav för plastförpackningar och emballage inom byggsektorn

Därtill har vägledning för LCA för transportinfrastruktur samt förslag till klimatkrav för beläggning publicerades på Trafikverkets webbplats.

Inom ramen för delprojektet om innovativa lösningar har hinder, utmaningar och framgångsfaktorer identifierats. Resultatet och rekommendationer för fortsatt arbete har rapporterats till regeringen i slutrapporteringen av regeringsuppdraget för att minska klimatpåverkan från bygg- och anläggningsbranschen (UHM-2020-0078). Rekommendationerna innefattar i korthet;

- Fortsatt spridning, kommunikation och kunskapshöjande insatser.
- Förbättra möjligheterna att följa upp och mäta climateffekter.
- Behov av gemensam digital infrastruktur.
- Planera för energieffektiv fastighetsdrift.

Vidare arbete

Upphandlingsmyndigheten kommer att förvalta, sprida och vidareutveckla stödet för minskad klimatpåverkan från bygg- och anläggningsprojekt, i samverkan med relevanta aktörer. Bland annat har utveckling av klimatkrav för betong, byggnaders klimatpåverkan och energianvändning påbörjats och kommer att färdigställas under 2023.

10. Syntesarbete för ett hållbart livsmedelssystem (avslutas)

Drivansvarig myndighet: Livsmedelsverket

Medverkande myndigheter: Folkhälsomyndigheten, Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket, Kemikalieinspektionen, Konsumentverket, Länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Tillväxtverket, Upphandlingsmyndigheten samt Vinnova (processtöd).

Bakgrund

Livsmedel påverkar alla tre dimensioner av en hållbar utveckling: miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet. En omställning av livsmedelssystemet är nödvändig för att nå FN:s globala hållbarhetsmål och de nationella miljömålen, folkhälsomålen och målen i livsmedelsstrategin. För att ställa om till ett hållbart livsmedelssystem såg Miljömålsrådet behov av att stärka myndigheternas samverkan och öka förståelsen för hur nuvarande styrning och uppföljning är utformad.

Programmet har tagit sin utgångspunkt i ett regeringsuppdrag om hållbart livsmedelssystem som Jordbruksverket genomförde i samarbete med myndigheter, branschorganisationer, företag och intresseföreningar¹⁰ samt ett projekt om mål och indikatorer för hållbar livsmedelskonsumtion på Livsmedelsverket¹¹.

Syfte

Programområdet har syftat till ökad samsyn bland deltagande myndigheter om vad som kännetecknar en hållbar produktion och konsumtion av livsmedel i Sverige, och vilka de viktigaste förändringarna är för att nå dit.

Mål

Deltagande myndigheter har utvecklat sin samverkan och på sikt sina arbetsätt gällande ett hållbart livsmedelssystem.

Ett dokument har tagits fram som beskriver:

- myndigheternas gemensamma målbilder för ett hållbart svenskt livsmedelssystem,
- nuvarande strategier och handlingsplaner på livsmedelsområdet och en diskussion kring hur de stödjer de förändringar som behöver ske eller om något saknas,
- nuvarande uppföljning av det svenska livsmedelssystemet och en diskussion kring hur den kan kompletteras.

¹⁰ Hållbara livsmedelssystem – Definition, pågående initiativ och förslag på åtgärder. Jordbruksverket Rapport 2021:3.

¹¹ Kunskapsunderlag med förslag på mål och indikatorer som styr mot miljömässigt-, socialt- och ekonomiskt hållbar livsmedelskonsumtion. Livsmedelsverket Rapport 2021 nr 17.

Koppling till miljömål och andra samhällsmål

Ett hållbart livsmedelssystem har bäring på alla miljömål, inklusive generationsmålet. Den mest direkta kopplingen finns till *Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö, Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Ett rikt odlingslandskap, Ett rikt växt- och djurliv* och *God bebyggd miljö*.

Ett hållbart livsmedelssystem har kopplingar direkt eller indirekt till alla mål inom Agenda 2030. Den tydligaste kopplingen finns till *Ingen hunger, God hälsa och välbefinnande, Rent vatten och sanitet för alla, Hållbara arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt, Hållbar industri, innovationer och infrastruktur, Minskad ojämlikhet, Hållbar konsumtion och produktion, Bekämpa klimatförändringarna, Hav och marina resurser, Ekosystem och biologisk mångfald* samt *Genomförande och globalt partnerskap*.

Den nationella livsmedelsstrategin har som övergripande mål bland annat en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet.

Ett hållbart livsmedelssystem har också koppling till det övergripande folkhälsomålet ”Att skapa samhällseliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation”, de ingående målområdena samt till delmålet ”Ett samhälle som främjar ökad fysisk aktivitet och bra matvanor för alla”.

Genomförande

Programområdet pågick mars 2021 till maj 2022. Det har varit ett arbete som avgränsats till deltagande myndigheter. Stort fokus har lagts på dialog, samverkan och gemensam förståelse för myndigheternas olika uppdrag samt olika perspektiv på ett hållbart livsmedelssystem. På grund av Covid-19-pandemin har workshoppar och möten varit helt digitala. Det har inneburit utmaningar, men det har också gett möjligheter att utveckla digitala arbetssätt. Bland annat har ett gemensamt digitalt workshopverktyg för diskussion och dokumentation tagits fram av Livsmedelsverket och Vinnova.

Resultat

Det finns idag flera svenska åtaganden, mål och strategier som berör livsmedelssystemet inom olika politikområden. Myndigheternas arbete och uppdragen som myndigheterna får behöver i högre grad genomsyras av ett tvärgående perspektiv. Utifrån de tre dimensionerna av hållbarhet har myndigheterna utvecklat tio gemensamma målbilder som kommer att vägleda arbetet framåt:

- Alla kan äta hållbart
- God kunskap om värdet av hållbar mat hos samhällets alla aktörer
- Livsmedlen och livsmedelsproduktionen främjar människors, djurs och växters hälsa
- Livsmedelssystemet skapar sysselsättning och hållbar utveckling i hela Sverige
- Livsmedelsproduktionen bevarar och stärker ekosystemen och gynnar biologisk mångfald
- Hållbart nyttjande av naturresurser och ökad cirkularitet
- Livsmedelssystemet bidrar till minskad klimatpåverkan i alla led
- Lönsamt att producera, distribuera och sälja hållbar mat och dryck
- Robust och uthållig livsmedelsförsörjning
- Attraktiv, jämlik, jämställd och innovativ livsmedelsbransch med god tillgång till arbetskraft med rätt kompetens.

Områden där samverkan mellan myndigheter är särskilt viktigt och där målavvägningar kan behöva göras har också diskuterats. Målbilderna och målavvägningarna tydliggör områden där myndigheterna behöver ta hjälp av varandra för att analysera, förstå och beakta konsekvenser av den egna verksamheten ur ett brett hållbarhetsperspektiv.

Livsmedelssystemet spelar en avgörande roll för att vi ska nå samhällets mål för bland annat miljö, folkhälsa och tillväxt. Flera svenska åtaganden, mål och strategier berör livsmedelssystemet utifrån olika hållbarhetsperspektiv och myndigheterna i sin tur påverkar aktörer i systemet på olika sätt beroende på uppdrag och strategi. Det kan också vara oklart hur perspektiv och strategier ska vägas mot varandra vid intressekonflikter. Sammantaget finns en omfattande uppföljning av det svenska livsmedelssystemet. Mycket statistik samlas in, men samtidigt saknas också indikatorer och statistik på flera områden. Utifrån sammanställningen av nuvarande styrning och uppföljning har framtida behov diskuterats.

Det resultat som tydligast framhålls av deltagarna är det tillitsfulla forum för dialog och kunskapsdelning som programområdet utgjort och de insikter som gjorts under vägen. Programområdet har bidragit till en ökad förståelse för myndigheternas olika perspektiv på ett hållbart livsmedelssystem och tydliggjort att ökad samverkan behövs.

Resultat och slutsatser finns presenterade i en slutrapport; [S 2022 nr 02 - Syntesarbete för ett hållbart livsmedelssystem \(livsmedelsverket.se\)](#)

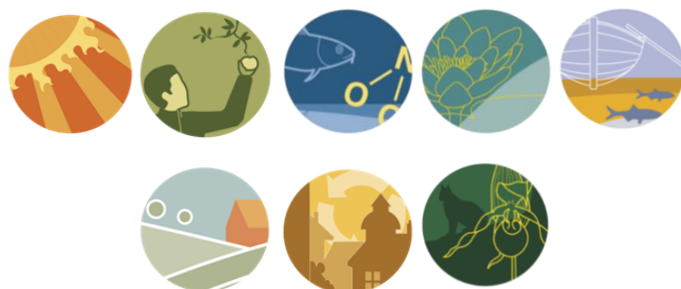
Vidare arbete

Deltagande myndigheter avser att:

- låta de gemensamma målbilderna för ett hållbart livsmedelssystem vara vägledande inom verksamhet som har koppling till livsmedelssystemet,
- bidra till åtgärder för att nå målbilderna inom ramen för sitt befintliga uppdrag samt

- delta i fortsatta dialoger för att vidareutveckla målbilderna och samverkansåtgärder för att nå dem.

Det gemensamma arbetet kommer att drivas vidare inom ramen för ett utvecklat programområde inom Miljömålsrådet ”Samverkan för ett hållbart livsmedelssystem”, se sid 12.

11. Insatser för Grön infrastruktur (avslutas)

Drivansvarig myndighet: Naturvårdsverket

Medverkande myndigheter: Skogsstyrelsen, Havs- och vattenmyndigheten, Riksan- tikvarieämbetet, länsstyrelserna, Sveriges geologiska undersökning, Trafikverket, Jordbruksverket och Boverket.

Medverkande myndigheter utanför rådet: Myndigheten för samhällsskydd och be- redskap, Fortifikationsverket, SMHI, Statens fastighetsverk och ett flertal lärosäten.

Bakgrund

IPBES¹² har konstaterat att tillståndet för världens biologiska mångfald och eko- systemtjänster är alarmerande. Tillståndet för flera arter och naturtyper i Sverige är allvarligt. För att samverka kring dessa frågor initierade Miljömålsrådet år 2019 detta programområde.

Syfte

Att öka takten i genomförandet av åtgärder för grön infrastruktur. Det kräver sam- verkan, delaktighet och en kraftsamling för att komma framåt i frågor som är lämp- liga att hantera på nationell nivå.

Mål

- Att insatserna stärker och bevarar en väl fungerande grön infrastruktur där arter har möjlighet att använda landskapets miljöer och sprida sig mellan dem. Mätbara resultat ska finnas senast 2030. Insatserna ska också möjliggöra ett hållbart bru- kande.
- En ökad samsyn, samverkan och inriktning på synergier i arbetet med grön infra- struktur.
- Bidra till att möjliggöra en ökad takt i genomförandet av åtgärder enligt de reg- ionala handlingsplanerna.

Koppling till miljömål och andra samhällsmål

Programområdet kopplar till flera miljö kvalitetsmål, till exempel Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, Levande sjöar och vattendrag, Myllrande våtmarker, Ett rikt växt- och djurliv, Grundvatten av god kvalitet, En storslagen fjällmiljö, Be- gränsad klimatpåverkan och Generationsmålet. Flera av de globala hållbarhetsmå- len har samband med programområdet, främst Ekosystem & biologisk mångfald (mål 15).

¹² [IPBES webbplats](#) | [IPBES sekretariat](#)

Synergier finns till mål för friluftsliv och turistnäringen, samt kulturmiljö. Konflikter, men även synergier, finns gentemot försörjningsintressen till exempel avseende areella näringar, grundvatten, energi, grus- och bergmaterial, samt gruvnäring.

Delområden/Genomförande/Resultat/Vidare arbete

Arbetet inom programområdet har bedrivits i flera projekt. En samverkansåtgärd har ingått i programområdet.

Projekt om att utarbeta förslag till etappmål för grön infrastruktur

Projektet syftade till att ta fram förslag till etappmål som möjliggör att miljömålen uppnås snabbare. Samverkan och förankring har skett med rådets myndigheter och med andra berörda aktörer. Vid workshops utarbetades förslag. Förslag om fyra nya etappmål lämnades till regeringen i Miljömålsrådets årsrapport 2021¹³. Drivansvarig myndighet: Naturvårdsverket.

Projekt om skötsel och restaurering av våtmarker och sötvattensmiljöer

Syftet har varit att föra en dialog om åtgärdsarbetet i våtmarker och sötvattensmiljöer för att stärka grön infrastruktur. Ett mål har varit att ta fram en bild av hur arbetet bedrivs och vilka olika åtgärder och aktiviteter som pågår.

Vid flera tematiska workshops, med en bred aktörsgrupp, har behov kartlagts och förslag utvecklats. Synergier och samarbeten diskuterades. I en slutrapport presenteras ett antal förslag som omfattar tillämpning av ett holistiskt perspektiv i åtgärdsarbetet, fortsatt myndighetsarbete med grön infrastruktur som arbetsområde, stärkt tvärssektoriell nationell samordning för att möta nya EU-mål, regionala handlingsplaner för grön infrastruktur som underlag för åtgärdsarbetet, samt rådgivare med avrinningsområdesperspektiv som stödjer markägare och andra aktörer.

Fortsatt arbete sker inom myndigheterna enskilt eller i samverkan. Drivansvariga myndigheter: Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket.

Projekt om att utveckla juridiska styrmedel gällande viss vattenverksamhet

Projektet omfattar det rättsliga regelverket för de åtgärder som vidtas/har vidtagits för att skydda mot vatten. Sedan regelverkens tillkomst värderas ekosystemtjänster och geotjänster högre och det finns ny kunskap om miljöpåverkan.

Arbetet inleddes med en styrmedelsanalys för att avgränsa arbetet. Det resulterade i att prioritera arbete med begreppet markavvattning och dess avgränsning, nytt system för prövning av markavvattning, omprövning av markavvattning, samt analys av juridiska utmaningar för anläggning och restaurering av våtmarker. Eftersom det saknades förutsättningar att slutföra projektet avslutades det i förtid.

¹³ [Miljömålsrådets årsrapport inklusive förslag till regeringen 2021 \(sverigesmiljomal.se\)](https://www.miljomal.se/arsrapport-inklusive-forslag-till-regeringen-2021)

Omhändertagande av projektets resultat och *fortsatt arbete* sker inom programområdets projekt om en nationell strategi för natur- och kulturvårdande skötsel av skogar som förvaltas med naturvårdsmål. Projektets resultat kommer även att omhändertas i samverkansformer som till exempel Våtmarkssatsningen och Naturvårdsverkets interna uppdrag Uppdaterade miljöbalkstillstånd. Drivansvarig myndighet: Naturvårdsverket.

Projekt om ett mer variationsrikt skogsbruk

Projektets syfte har varit att öka intresset, kunskapen och engagemanget för ett mer variationsrikt skogsbruk med ökade inslag av lövträd/lövskogar, mer hyggesfria metoder och mer skapande av naturvärden i brukad skog, samt mer skapande och nyttjande av kulturvärden.

Cirka 35 organisationer från skogssektorn, myndigheter, ideella föreningar och universitet har medverkat i arbetet. Arbetet har bland annat resulterat i en plattform för bred dialog och informationsutbyte om variationsrikt skogsbruk och insatser för kunskaphöjning, dialog och erfarenhetsutbyte (sju kunskapsseminarier och tre workshops, start av fyra arbetsgrupper och genomförande av 13 exkursioner spridda över landet). Ett faktablad har tagits fram om aktiva naturvårdsåtgärder i brukad skog. Två faktablad om hyggesfritt skogsbruk, respektive lövträd, tas fram under 2023.

Projektet slutrapporteras i våren 2023. Arbetet kommer att *fortsätta utvecklas* i Skogsstyrelsens verksamhet och i de deltagande organisationernas arbete. Drivansvarig myndighet: Skogsstyrelsen.

Projekt om en nationell strategi för natur- och kulturvårdande skötsel av skogar som förvaltas med naturvårdsmål

Projektets mål är att i samverkan med berörda aktörer ta fram en nationell strategi för natur- och kulturvårdande skötsel i skogar som förvaltas med naturvårdsmål. Detta omfattar skog både i formellt skyddade områden och i skogsbrukets frivilliga avsättningar. Strategin ska utgöra ett underlag för att prioritera åtgärder som bidrar till en gynnsam bevarandestatus för arter och naturtyper, samt stärker arternas spridningsmöjligheter inom skogslandskapets gröna infrastruktur.

Samverkan har skett med myndigheter, skogsnäringen och intresseorganisationer. Det breda deltagandet har medfört goda förutsättningar att få med de samlade behoven och möjligheterna i både frivilligt och formellt skyddade skogar. Ett stort antal kunskapsseminarier, workshops, expertsamtal med forskare och erfarna praktiker, exkursioner och möten har genomförts för att ta fram och knyta ihop alla projektets delar till en sammanhållen strategi.

Under våren 2023 pågår *fortsatt arbete* med avstämning, dialog och förankring för framtagande av en remissversion. En remiss planeras våren 2023 och därefter avses

strategin beslutas av huvudansvariga myndigheter. Därefter vidtar genomförande-
arbetet. Drivansvariga myndigheter: Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket.

Projekt om ekosystemtjänster i fysisk planering

Syftet har varit att i samverkan fortsätta utveckla länsstyrelsernas och de nationella myndigheternas arbete med att integrera ekosystemtjänster i verksamheten. Detta parallellt med ett utforskande och klargörande av ansvarsfördelning och synergi-
möjligheter mellan olika sakområden.

Projektet har tydliggjort behov av fortsatt samverkan om ekosystemtjänster på nationell nivå samt förberett ett utkast till regeringsuppdrag om statusbedömning av ekosystemtjänster i olika naturtyper. Insatser har gjorts för att skapa ett ändamålsenligt underlag för den nationella samordningen av arbetet med och ansvaret för ekosystemtjänster, bland annat en workshop om ansvarsfördelningen mellan myndigheterna. Informations- och dialogmöten om ekosystemtjänster rörande odlingslandskapet (Jordbruksverket), geosystemtjänster (SGU) respektive behovet av vägledning för arbetet med ekosystemtjänster (Naturvårdsverket) har genomförts.

Projektet slutrapporteras våren 2023. *Fortsatt arbete* sker inom myndigheterna enskilt eller i samverkan. Drivansvarig myndighet: Länsstyrelserna.

Samverkansåtgärd om utveckling av indikatorer och beskrivningar för funktionell grön infrastruktur

För att kunna utvärdera om de insatser som görs för att bevara och stärka den gröna infrastrukturen är tillräckliga behövs indikatorer och beskrivningar för när en funktionell grön infrastruktur har uppnåtts för olika naturtyper. Åtgärdens syfte har varit att ta fram bättre underlag för arbetet med att tillgodose detta behov.

Inom åtgärden har tre kunskapsseminarier anordnats i samarbete med forskare inom områdena urban grön infrastruktur (SLU Alnarp), funktionell grön infrastruktur i hav och sötvatten (Havsmiljöinstitutet) och funktionell grön infrastruktur (Art-Databanken). Rapporter med resultaten från seminarierna publiceras och presenteras våren 2023.

Det finns *behov av fortsatt samverkan* mellan länsstyrelserna och nationella myndigheter. En fortsättning av samverkan förbereds för perioden 2023 – 2025 och planeras drivas av länsstyrelserna. Drivansvarig myndighet: Länsstyrelserna.

Uppfyllelse av programområdets syfte och mål

Dialog, samverkan, delaktighet, förankring, kunskapshöjning, samt erfarenhets- och informationsutbyte har varit viktiga ledord i arbetet med programområdet. Drivansvariga och medverkande myndigheter har tagit sig an arbetet med entusiasm. Insatserna i programområdets projekt har varit omfattande och varierande och involverat ett stort antal myndigheter, lärosäten, branschföreträdare, brukare och in-

trasseorganisationer. Naturvårdsverkets bedömning är att arbetet inom programområdet har och kommer, i enlighet med programområdets syfte, att öka takten i genomförandet av åtgärder för grön infrastruktur. Målen bedöms ha uppfyllts.

Miljömålsrådets pågående åtgärder 2023

PÅGÅENDE ÅTGÄRDER (UTANFÖR PROGRAMOMRÅDENA)

- **Samverkan om genomförandet av förslag inom den nationella handlingsplanen för radon.**
Deltagande myndigheter: Strålsäkerhetsmyndigheten, Boverket, Folkhälso- myndigheten, Länsstyrelsen i Västra Götaland och Länsstyrelsen i Gävleborg samt några kommuner.
Samverkansåtgärden är en del av handlingsplanen för radon som SSM tagit fram i samverkan med berörda myndigheter. Det har hittills genomförts möten i Gävle och Göteborg med länsstyrelser och kommuner för att analysera nuläget för kommunernas hantering av radonfrågan och diskutera möjliga förbättringar. Åtgärdens övergripande målsättning är att förbättra stödet till kommunerna när det gäller hantering av frågor om radon samt att förbättra möjligheten att följa kommunernas verksamhet inom radonområdet. Avsikten är att slutföra åtgärden under 2023.
- **Scenarioanalys för klimatneutral bygg- och anläggningssektor**
Deltagande myndigheter: Trafikverket, Boverket och Naturvårdsverket.
Arbetet ska resultera i samsyn runt metod för scenarioanalys för bygg- och anläggningssektorn med syfte att kunna visa nyttan av åtgärder och styrmedel för att nå målet om klimatneutralitet i färdplanen för klimatneutral bygg- och anläggningssektor. En förstudie under 2020 utgjorde underlag till att under 2021 ta fram ramverk för verktyget vad gäller till exempel förutsättningar, användningsområden och systemgränser. Under 2022 fortsatte utvecklingen av verktyget. Arbetet har förlängts och planeras att avslutas under våren 2023.
- **Staten går före som skogsägare**
Deltagande myndigheter: Skogsstyrelsen, Länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Fortifikationsverket, Statens fastighetsverk, Sveriges lantbruksuniversitet, samt det statliga bolaget Sveaskog.
Samverkansåtgärden har tagits fram och påbörjats inom det avslutade programområdet Staten går före. Åtgärden syftar till att utveckla arbetet med grön infrastruktur och därmed bidra till att den gröna infrastrukturen i sig stärks. Arbetet påbörjades 2022 och har under året bestått i att genomföra uppstartsmöten och att samla in beskrivningar av utgångsläget från de deltagande organisationerna. Arbetet har dock försenats bland annat för att en av de deltagande organisationerna hittills inte kunnat medverka i tillräcklig omfattning. Dessutom har flera nya regeringsuppdrag med närbesläktade frågeställningar tillkommit under året och även i dessa uppdrag ingår olika grad av samverkan med de organisationer som deltar i samverkansåtgärden vilket lett till att arbetet med denna samverkansåtgärd fått stå tillbaka. Tidplanen för samverkansåtgärden kommer

att förlängas och kommer att medföra att åtgärden huvudsakligen genomförs under 2024.

Miljömålsrådets avslutade åtgärder 2022

AVSLUTADE ÅTGÄRDER 2022

- **Myndighetsnätverk och gemensamma arbetsinsatser - för ökad samverkan, kunskap och ett effektivare åtgärdsarbete med förorenade sediment**
Deltagande myndigheter: Sveriges geologiska undersökning, Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Länsstyrelserna, Statens geotekniska institut (SGI).

Åtgärden är slutförd och har redovisats med en rapport inskickad till Miljömålsrådet den 20 december 2022. Åtgärden, som påbörjades 2019, är baserad på de färdplaner som togs fram av föregående miljömålsrådsåtgärd om förorenade sediment (avslut 2018). Stora delar av de åtgärder som beskrivs i färdplanerna ingår också i ett myndighetsgemensamt regeringsuppdrag. Även regeringsuppdraget är slutredovisat i december 2022.

Färdplanen för samverkan är mycket väl uppfylld, då samordningen mellan myndigheterna är god och kommer att fortsätta. Även samverkan med externa aktörer är god. Färdplanerna var mycket ambitiösa och att helt uppfylla dem har inte varit möjligt, men med framtagna resultat finns det nu stora möjligheter för ett stort steg framåt i arbetet för rena sediment. Miljömålsrådsåtgärden och regeringsuppdraget har producerat en stor kunskapsökning om föroreningar i sediment, bland annat har forskningen ökat, inklusive anslagsmöjligheter, pilotprojekt har genomförts och undersökningar i förorenade sedimentområden har genomförts. Vägledning, stöd, sammanställningar av datakällor och erfarenheter, prioriteringsmetoder och riskbedömningsunderlag har tagits fram. Det finns nu mycket goda förutsättningar för ett ökat åtgärdsarbete. Alla publikationer, resultat och rapporter finns tillgängliga eller kommer att publiceras på webbsidan renasediment.se.

